

Ковбаско Ю. Г.,

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Університету Короля Данила (Україна);

запрошений дослідник кафедри мовознавства

Центрально-Західного університету штату Парана (Бразилія)

ІДИОМАТИЧНА КРЕАТИВНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено питанню взаємозв'язку поняття «ідіоматичної креативності» та теорії концептуальної інтеграції, запропоновано алгоритм аналізу модифікацій ідіом у термінах теорії концептуальної інтеграції (блендингу). Висунуто гіпотезу, що ідіоматику можна розглядати як форму і засіб взаємодії, яка уможливило адаптацію дискурсивно значущої інформації у вигляді креативної модифікації, перетворення або спотворення структурно-семантичного прототипа (канонічної форми) ідіоми, виходячи з культурно-прагматичних установок і інтенцій комунікантів. Поняття «ідіоматичної креативності» розглядається як здатність учасників комунікації продукувати нові ідіоматичні одиниці у дискурсі або здійснювати їх комунікативно-прагматичну адаптацію відповідно до заданої інтенції. Метою розвідки є перевірити застосовність запропонованих принципів опису модифікацій ідіом до фактологічного матеріалу та встановити ефективність аналізу ідіоматики англійської мови з позицій теорії концептуальної інтеграції (блендингу). На першому етапі було виокремлено інтегрований простір (бленд) і встановлено вхідні простори та фрейми, за допомогою, яких вони структурувалися. Наступним кроком стало визначення загального простору і з'ясування його варіантологічної спрямованості. На наступному етапі було встановлено зв'язки окремо між вхідними просторами та вхідними просторами й інтегрованим простором. Сутність бленду (емерджентної структури) інтерпретується на основі процесів конструювання, наповнення та нарощення, які дали змогу більш точно визначити релевантну прагматичну та культурну інформацію. У подальшому було розкрито зміст життєво важливих відношень, якими керується мережа концептуальної інтеграції. Ключовими життєво важливими відношеннями встановлено відношення репрезентації, причини та наслідку й інтенціональності.

Ключові слова: ідіоматика, ідіоматична креативність, модифікація ідіоми, концептуальна інтеграція, ментальний простір, мережа концептуальної інтеграції.

Вступ. Вживання ідіоматики в дискурсі віддзеркалює одну з провідних ідей неофункціоналізму, який обстоює першочерговість ролі значення у вжитку або розгляд діяльній компоненті мови і її структур в комунікації та пізнанні. Такий підхід виводить ідіоматику на якісно новий індивідуально-перцептивний, дискурсивно-інтерпретаційний мікрорівень з одного боку та комунікативно-інтеракційний діяльній макрорівень з іншого боку. Це дає нам підстави, подібно до інших сучасних дослідників [1, с. 157; 2, с. 23; 3, с. 45 та ін.], трактувати ідіоматику як форму взаємодії між індивідуальною або колективною

когніцією і соціальною інтеракцією. Саме в такому контексті особливого значення набуває феномен креативності, зокрема лінгвістичної креативності. Як відомо, мови є складними символічними системами, що дають змогу мовцям продукувати нові вислови, з якими вони не були знайомі раніше [4]. Н. Хомський вважав креативність «невід'ємною особливістю мови, позаяк вона забезпечує засоби для вираження нескінченної кількості думок і належного реагування у невизначеному діапазоні нових ситуацій» (тут і далі – переклад автора) [5, с. 6]. Проте, як зазначає Дж. Сампсон, більшість феноменів, які лінгвісти вважають «креативними», є насправді випадками продуктивності, або у його власній термінології «фіксованої креативності: діяльності, типовим результатом якої є продукування прикладів уживання на основі фіксованого та загальновідомого (навіть якщо нескінченно значного)» діапазону» [6, с. 18]. В таких випадках, мовець оригінально використовує усталені можливості мови для створення нового лінгвістичного елемента [7]. Наше визначення ідіоматичної креативності є наступним. Ідіоматична креативність – це продукування нових ідіоматичних одиниць у дискурсі або їх комунікативно-прагматична адаптація відповідно до інтенції мовця.

Методика та теоретичне підґрунтя дослідження. Теорія концептуальної інтеграції [8] або блендингу [9] вважається однією з найбільш перспективних концепцій, спрямованих на конструювання та сприйняття доволішиньої дійсності з урахуванням концептуальної інтеграції мовного та позамовного походження. Мережа концептуальної інтеграції (*англ.* conceptual integration network) – це сукупність когнітивних конструктів, відомих як ментальні простори, до складу якої залучені щонайменше два вхідних простори (*англ.* input spaces), які структуруються за рахунок інформації з різних когнітивних областей, загальний простір (*англ.* generic space) і змішаний простір (*англ.* blended space). В загальному просторі знаходяться елементи, які співвідносяться з усіма вхідними просторами. Що стосується змішаного простору, він містить елементи, успадковані від усіх задіяних ментальних просторів, що сприяє утворенню новітньої (емерджентної) (*англ.* emergent structure) структури знань.

М. Омажич, оперуючи терміном «модифікація ідіоми» замість ідіоматичної креативності, зауважує, що процес осмислення модифікації відбувається в декілька етапів. По-перше, реципієнт розпізнає модифікацію. По-друге, відбувається пошук оригінальної форми ідіоми. По-третє, має місце зіставлення модифікації ідіоми з її оригіналом. По-четверте, реалізується розпізнавання комунікативної інтенції. По-п'яте, відбувається усвідом-

лення модифікації ідіоми [10]. Дослідниця також зазначає, що концептуальну інтеграцію можна розглядати як ефективний процес конструювання значення в реальному часі, відтак вона ідеально підходить для опису лінгвістичної креативності [10, с. 74]. Однак у трактуванні М. Омажич модифікація ідіом подається з ракурсу реципієнта, тобто основну увагу звернено на її інтерпретаційний (декодуювальний) аспект. А. Ланглотц, досліджуючи ідіоматичну креативність в однойменній монографічній праці, висвітлює процес утворення модифікації ідіоми з позиції автора-мовця у термінах когнітивної лінгвістики. У його розумінні, задля активації лінгвістичних одиниць і маніпуляції ними для кодування, мовці передусім повинні витлумачити їхню предикацію. Інакше кажучи, вони повинні приймати швидкі та несвідомі рішення щодо кодування та здійснювати відповідне фокальне налаштування за певними параметрами кодування. Автор наводить такі параметри:

1. Вибір концептуальної бази (визначення сфери предикації речення) та вибір сцени для профілювання.
2. Конструювання сцени з точки зору
 - а. визначення рівня абстракції, на якому концептуалізується сцена.
 - б. визначення рівня деталізації / точності, з якою концептуалізується сцена.
 - в. визначення відносної виразності профільованих підструктур [11, с. 189].

Що стосується застосування концептуальної інтеграції в ідіоматиці, А. Ланглотц вважає, що блендинг переконливо ілюструє креативний потенціал концептуального проектування і є надзвичайно важливим індикатором автономного когнітивного моделювання уявних спроектованих світів [11, с. 71].

Н. Джаніч і С. Берберовіч також звертають увагу на значущість теорії концептуального блендингу в описі ідіоматичної креативності. Вони притримуються думки, що у порівнянні з попередніми підходами до інтерпретації модифікацій ідіом, теорія концептуального блендингу (інтеграції) дає змогу виявити когнітивні операції, які були залучені до створення модифікованої форми ідіоми [12, с. 70].

Метою розвідки є перевірити застосовність запропонованих принципів опису модифікацій ідіом до фактологічного матеріалу та **встановити** ефективність аналізу ідіоматики англійської мови з позицій теорії концептуальної інтеграції (блендингу).

Виклад основного матеріалу дослідження. Для опису ідіоматичної креативності було дібрано такий текстовий фрагмент:

Only in Los Angeles, I pointed out, can Meghan not so much have her cake and eat it, as scoop off the icing and cast the boring, dry part aside," she continues. "Only there, can the couple ditch the duty and the criticism, whilst retaining all the status and the perks. Celebrity hypocrisy, it's important to understand, isn't just accepted in LA but de rigueur.

Контекст уживання ідіоми *have your cake and eat it too* верифіковано за допомогою корпусу *Now Corpus* [13] у статті із заголовком *'Annoyance' over Meghan and Harry's 'sneaky' move* (укр. Роздратування з приводу боягузливого чинку Меган і Гаррі), яку було опубліковано на австралійському онлайн-ресурсі новин *Nine.com.au*. Ознайомившись із реченням *Only in Los Angeles, I pointed out, can Meghan not so much have her cake and eat it, as scoop off the icing and cast the boring, dry part aside," she continues*, читач-реципієнт може уявно побудувати інтегрований простір, в якому герцог і герцогиня Сассекські (принц

Гаррі та Меган Маркл) не є офіційними представниками королівської сім'ї Великобританії – *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members* – (прим. статтю було опубліковано 31 березня 2020 року, тоді як указ про позбавлення принца Гаррі та Меган Маркл статусу офіційних представників королівської сім'ї Великобританії мав набрати чинність 1 квітня 2020 року). Мережа концептуальної інтеграції для цього бленду включатиме два вхідних простори. Один із вхідних просторів (вхідний простір 1) міститиме роль *Prince Harry as senior royal representative* (укр. принц Гаррі як офіційний представник королівської сім'ї) і структуруватиметься за допомогою фрейму *royal member* (укр. член королівської сім'ї). В цьому фреймі прийнятими вважаються підтримка Королеви щодо здійснення багатьох державних і національних обов'язків, а також виконання важливої роботи в сферах громадських послуг і добродійності та підтримка щодо зміцнення національної єдності та стабільності. Інший вхідний простір (вхідний простір 2) міститиме роль *Meghan Markle as senior royal representative* (укр. Меган Маркл як офіційний представник королівської сім'ї) і також структуруватиметься за допомогою фрейму *royal member* (укр. член королівської сім'ї). Як і у випадку вхідного простору 1, у цьому фреймі також прийнятими вважаються підтримка Королеви щодо здійснення багатьох державних і національних обов'язків, а також виконання важливої роботи в сферах громадських послуг і добродійності та підтримка щодо зміцнення національної єдності та стабільності. Обидва вхідних простори поєднані за допомогою загального простору, який містить загальні характеристики типу *British royal family* (укр. королівська сім'я Великобританії), *duke of Sussex* (укр. герцог Сассекський), *duchess of Sussex* (укр. герцогиня Сассекська) і вказує на варіантологічну спрямованість мережі – австралійського національного варіанта англійської мови. Провідною характеристикою інтегрованого простору є осмислення нової ролі Меган Маркл і принца Гаррі, які після того, як їх позбавлять статусу офіційних представників королівської сім'ї Великобританії, лише виграють від цього. Це підтверджує цитата кореспондента ресурсу *Nine.com.au*, *Only in Los Angeles, I pointed out, can Meghan not so much have her cake and eat it, as scoop off the icing and cast the boring, dry part aside* (укр. Лише в Лос-Анджелесі, як я вже зазначала, Меган зможе не те що поласувати своїм улюбленим тортом, але й прибрати вишеньку і відкинути нудний, засохлий шматок вбік). У цьому випадку ідіома *have your cake and eat it* (укр. на двох весіллях одночасно не танцюють) [14], яка передусім стосується Меган Маркл, метафорично позначає подвійний виграв для неї: Меган Маркл звільняється від обов'язків офіційного представника королівської сім'ї Великобританії, але при цьому вона збереже титул герцогині Сассекської. Вишенька на торті (англ. *icing on the cake*) метафорично позначає тісні зв'язки з королівською родиною Великобританії, тоді як нудна, засохла частина торта метафорично позначає щоденні обов'язки члена королівської сім'ї. Тут інтенції автора досягнуто за рахунок розширення образу ідіоми – *scoop off the icing and cast the boring, dry part aside*. Основним структуруючим фреймом в інтегрованому просторі є *royal non-member*. Саме тому такий статус, за переконанням кореспондента, буде вигравним для Меган Маркл, яка на той момент (31 березня 2020 року) пробула в статусі офіційного представника королівської сім'ї Великобританії один рік і 10 місяців, на протипагу принца Гаррі, який перебував у цьому статусі про-

тягом усього його життя. У наступних реченнях обраного для аналізу фрагменту кореспондент Nine.com.au підтверджує наш міркування і доповнює закладений в ідіомі зміст новими смислами: *Only there, can the couple ditch the duty and the criticism, whilst retaining all the status and the perks. Celebrity hypocrisy, it's important to understand, isn't just accepted in LA but de rigueur* (укр. Лише там пара може відкинути обов'язки та критику, зберігаючи при цьому всі статуси та переваги. Важливо розуміти, що лицемірство знаменитостей є не лише звичною справою у Лос-Анджелесі, але й даниною моді).

Аналізовану мережу концептуальної інтеграції проілюстровано на Рис. 1. Процес конструювання у цій мережі концептуальної інтеграції реалізований за допомогою контрфактуальності, внаслідок чого мовець розмірковує над подіями, які ще не відбулися (позбавлення статусу офіційних представників королівської сім'ї Великобританії принца Гаррі та Меган Маркл). Процес наповнення в рамках аналізованої мережі концептуальної інтеграції полягає в тому, що бленд *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members* не достатньо інформативним. Саме тому обраний контекст дає змогу довідатися про умови, часові рамки та наслідки цієї події для обох представників королівської родини. Динамічність процесу нарощення стосовно бленду *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members* передбачає, що дехто з реципієнтів вважатиме за доцільне відтворити розширений ідіоматичний образ задля його повнішого осмислення, тоді як для інших читачів достатньо буде прочитати зміст речень *Only there, can the couple ditch the duty and the criticism, whilst retaining all the status and the perks. Celebrity hypocrisy, it's important to understand, isn't just accepted in LA but de rigueur* для отримання загальної інформації про подію.

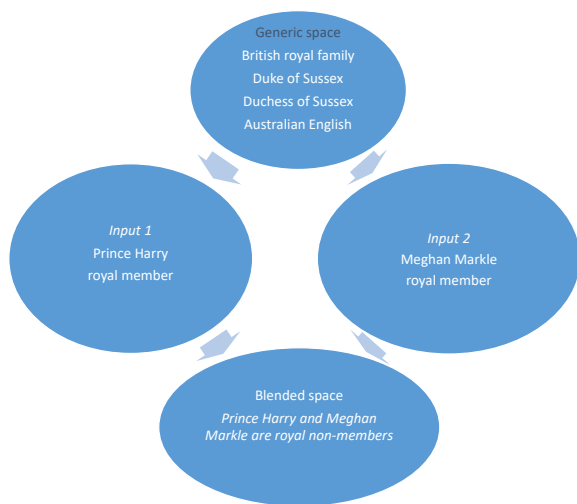

Рис. 1. Мережа концептуальної інтеграції для бленду *Prince Harry and Meghan Markle are royal non-members*

У мережі концептуальної інтеграції відображено низку життєво важливих відношень. Життєво важливе відношення репрезентації чітко дає змогу витлумачити зміну статусу з офіційного представника королівської сім'ї Великобританії на представника королівської сім'ї Великобританії у вигляді торта, тісних зв'язків із королівською родиною – у вигляді вишеньки на торті, а обов'язків офіційного представника

королівської родини – у вигляді засохлої частини торта. Життєво важливе відношення причини та наслідку в аналізованій мережі концептуальної інтеграції дає змогу простежити чому втрата статусу офіційного представника королівської сім'ї буде більш виграшною для Меган Маркл. Інтегрований простір є спрощеною і узагальненою формою усієї мережі і відображає її зміст у стисненому вигляді.

Висновки. Ідіоматику можна розглядати як форму і засіб взаємодії, яка уможливило адаптацію дискурсивно значущої інформації у вигляді креативної модифікації, перетворення або спотворення структурно-семантичного прототипа (канонічної форми) ідіоми, виходячи з культурно-прагматичних установок і інтенцій комунікантів. На першому етапі було виокремлено інтегрований простір (бленд), далі встановлювалися вхідні простори та фрейми, за допомогою яких вони структурувалися. Також визначався загальний простір і з'ясувалася його варіантологічна спрямованість. На наступному етапі було верифіковано зв'язки між вхідними просторами та вхідними просторами й інтегрованим простором. Сутність бленду визначалася на основі процесів конструювання, наповнення та нарощення, які дозволяли більш точно визначити релевантну прагматичну та культурну інформацію. В подальшому було розкрито зміст життєво важливих відношень, якими керується певна мережа концептуальної інтеграції. Найважливішими життєво важливими відношеннями встановлено життєво важливі відношення репрезентації, причини та наслідку та інтенціональності. З точки зору майбутніх розвідок важливим залишається комплексне дослідження сфер перехрещення когнітивної лінгвістики, когнітивної стилістики та ідіоматики.

Література:

- Kovaliuk Yu. Connecting Idioms and Metaphors: Where Cognitive Linguistics Meets Cognitive Stylistics. *British and American Studies Journal*, 30. 2024. Pp. 157–170.
- Mardar Iu. *Idioms through Time and Technology: The Signature of a Culture*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2022. 235 p.
- Poulsen S. *Collocations as a Language Resource: A Functional and Cognitive Study in English Phraseology*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2022. 348 p.
- Langacker R. W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. Stanford: Stanford University Press, 540 p.
- Chomsky N. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Mass: MIT Press, 1965. 261 p.
- Sampson G. *Two Ideas of Creativity*. In M. Hinton (Ed.) *Evidence, Experiment and Argument in Linguistics and Philosophy of Language*. Bern: Peter Lang, 2016. Pp. 15–26.
- Hoffmann Th. Cognitive Approaches to Linguistic Creativity. *The Cambridge Encyclopedia of Cognitive Linguistics*. To appear in 2024. DOI:10.33774/coe-2024-8tnps
- Fauconnier G., Turner M. Conceptual Integration Networks. In V. Evans, B. K. Bergen, J. Zinken (Eds.) *The Cognitive Linguistics Reader*. London: Equinox, 2007. Pp. 360–420.
- Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 2002. 464 p.
- Omačić M. Processing of Idioms and Idiom Modifications: A View from Cognitive Linguistics. In S. Granger, F. Meunier (Eds.) *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008. Pp. 67–79.
- Langlotz A. *Idiomatic Creativity. A Cognitive Linguistic Model of Idiom-Representation and Idiom-Variation in English*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006. 325 p.

12. Džanić N., Berberović S. *Conceptual Integration Theory in Idiom Modifications*. Valencia: Universitat de València, 2020. 128 p.
13. News on the Web Corpus (NOW). URL: <https://www.english-corpora.org/now/>
14. *Українсько-англійський та англо-український фразеологічний словник* [уклад. Є. І. Гороть, Ю. В. Громик, Л. К. Малімон, Л. П. Павленко, А. Б. Павлюк, О. О. Рогач]. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 304 с.

Kovbasko Yu. Idiomatic creativity in the context of the conceptual integration theory

Summary. The paper is a study of the interrelation between the concept of «idiomatic creativity» and the theory of conceptual integration. «Idiomatic creativity» is interpreted as the ability of interlocutors to individually or collectively create new idiomatic units or communicatively adapt them in accordance with the pragmatic intentions of the discourse. An algorithm for analyzing idiom modifications in terms of the theory of conceptual integration (blending) is proposed. It is hypothesized that idioms as a discourse-mediated phenomenon can be considered as an interface that allows communicators to carry out communicative adaptation of discourse-relevant information in the form of modification, transformation or distortion of the structural

and semantic prototype (basic form) of an idiom on the basis of certain pragmatic and cultural strategies and in accordance with the intentions of interlocutors. The aim of the paper is to verify the possibility to apply the suggested principles of idiom modification to the present empirical material and ascertain the effectiveness of the analysis of English idiomatic in the context of the conceptual integration theory. In the first place, the integrated space (blend) was identified and the input spaces and frames which they were structured by were established. Subsequently, the generic space was arrived at and its national variety correlation was confirmed. Next, the links between the input spaces individually and the input spaces and the integrated space were determined. The essence of the blend (emergent structure) was defined on the basis of the processes of composition, completion and elaboration, which contributed to a more accurate identification of the relevant pragmatic and cultural information. Furthermore, the content of the vital relations governing the conceptual integration network was demonstrated. The most important vital relations are the vital relations of representation, cause and effect, and intentionality.

Key words: the study of idioms, idiomatic creativity, idiom modification, conceptual integration, mental space, conceptual integration network.